

KS. WIESŁAW PRZYGODA

DUSZPASTERSTWO PREZBITERÓW

FORMY I KIERUNKI ROZWOJU

Sformułowanie tematu może wydawać się zaskakujące zwłaszcza dla samych prezbiterów-duszpasterzy. Wielu z nich nie widzi bowiem potrzeby tego rodzaju duszpasterstwa specjalnego, ze względu na przekonanie, iż kapłan uświęca się, spełniając swoje codzienne zadania pastoralne, szczególnie zaś sprawując „święte czynności” (DK 12). Głęboki kryzys, ogniskujący się wokół tożsamości księdza oraz jego roli w Kościele i w świecie, dotykający często także jego kondycji duchowo-moralnej, jaki ujawnił się w okresie posoborowym na Zachodzie, nie omija niestety również Kościoła w Polsce. Sytuacja ta nie jest jeszcze powodem do rozdzierania szat, lecz skłania do wyciągnięcia wniosku, że również kapłan nie jest w pełni samowystarczalny na drodze zbawienia i potrzebuje adekwatnej do swojej pozycji w Kościele i społeczeństwie posługi duszpasterskiej. Nie chodzi tu tylko o wielopłaszczyznową formację permanentną, o której ostatnio dużo się mówi i pisze¹, lecz o duszpasterstwo w pełnym tego słowa znaczeniu²

Ks. dr WIESŁAW PRZYGODA – adiunkt Katedry Organizacji Duszpasterstwa w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin.

¹ S. N o w a k. *Formacja kapłańska wobec wyzwań schyłku drugiego tysiąclecia*. AK 85:1993 nr 504 s. 201-209; H. M u s z y ń s k i. *Istotne wymiary formacji kapłańskiej*. Tamże s. 238-251; S. S z y m e c k i. *Środowiska formacji kapłańskiej*. Tamże s. 411-426; S. C z e r w i k. *Osoby odpowiedzialne za formację kapłańską*. Tamże s. 427-441; J. B u x a k o w s k i. *Permanentna formacja kapłanów*. Tamże s. 442-452.

² Duszpasterstwo to zorganizowana działalność zbawcza Kościoła polegająca na służbie wobec człowieka przez głoszenie słowa Bożego, sprawowanie liturgii oraz świadectwo życia chrześcijańskiego, umożliwiająca zarówno włączenie się, jak i trwanie we wspólnocie z Bogiem w Trójcy Świętej jedynym i z ludźmi. Zob. R. N i p a r k o. *Duszpasterstwo*. EK.

Duszpasterstwo prezbiterów można określić jako szczegółową formę duszpasterstwa katedralnego lub grupowego, realizowaną przez Kościół w celu uświęcenia i zbawienia kapłanów diecezjalnych. Podstawę teologiczną znajduje ono przede wszystkim w przynależności kapłanów do Ludu Bożego. Zakresem swoich zadań obejmuje ono księży jako ludzi, jako chrześcijan i jako duszpasterzy³. Chce ono zapewnić kapłanowi pomoc nie tylko w jego osobistym uświęceniu, lecz również w wypełnianiu jego posłannictwa w świecie. Ponadto ma ono również na celu zbudowanie wokół biskupa diecezjalnego braterskiej wspólnoty kapłanów (prezbiterium). Podmiotem działalności duszpasterskiej wobec kapłanów jest cały Kościół, przy czym największa odpowiedzialność za nią spoczywa na biskupie diecezjalnym.

Duszpasterstwo kapłanów ma już swoją historię w Kościele. Posoborowa teologia kapłaństwa dostarcza wielu przesłanek, które mogą stanowić jakąś podstawę koncepcji duszpasterstwa kapłanów diecezjalnych. Ważne jest przybliżenie nie tylko przedmiotu, lecz także podmiotu omawianej działalności zbawczej Kościoła. Warto ponadto przedstawić różne propozycje dotyczące form i środków troski duszpasterskiej o kapłanów oraz ukazać jego aktualny stan i perspektywy rozwoju. Prezentacji powyższych zagadnień będzie towarzyszyć troska mająca na celu uwzględnienie kontekstu i uwarunkowań Kościoła w Polsce.

I. TROSKA PASTORALNA O KAPŁANÓW W ASPEKTCIE HISTORYCZNYM

W historii Kościoła podejmowane były różne zabiegi, które między innymi poprzez życie wspólne dawały kapłanom diecezjalnym poczucie rodzinności i skuteczną pomoc w wierze. Prawzorem wszelkich wspólnot kapłańskich była zawsze wspólnota Apostołów, których sam Jezus wybrał, powołał i nazywał dziećmi, braćmi oraz przyjaciółmi. Podobnie Apostołowie i pierwsi biskupi gromadzili swoich uczniów (prezbiterów) wokół siebie. Od III wieku, kiedy chrześcijaństwo zaczęło docierać na wsie, zaczęły słabnąć więzi pomiędzy biskupem a jego prezbiterium. Wtedy zrodziła się myśl wy-

T 4. Lublin 1989 kol. 390.

³ G. M ü h l e n b r o c k. *Seelsorge am Seelsorger*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Hrsg. F. Klostermann, K. Rahner [u.a.]. Freiburg-Basel-Wien 1964-1972. Bd. 5 s. 497

korzystania doświadczeń wspólnot mniszych dla zorganizowania życia kleru diecezjalnego. Biskup Euzebiusz z Vercelli w Piemontcie w połowie IV wieku podjął jako pierwszy na Zachodzie próbę zorganizowania życia wspólnotowego dla swojego prezbiterium. Po osobistym zapoznaniu się z grupami mnichów na Wschodzie usiłował on przenieść to ich doświadczenie na własny teren i prowadzić wraz ze swoim duchowieństwem podobny rodzaj życia wspólnego⁴

Św. Augustyn jako biskup Hippony na przełomie IV i V wieku zbudował klasztor i opracował regułę dla swojego duchowieństwa, w której usiłował pogodzić życie wspólne z obowiązkami duszpasterskimi. W organizacji życia wspólnego kleru wykorzystał on swoje doświadczenia z Cassiciacum koło Mediolanu, gdzie jeszcze jako katechumen skupiał wokół siebie grupę ok. 10 uczniów-filozofów oraz późniejsze doświadczenia z rodzinnej Tagasty, w której przez kilka lat prowadził życie wspólne z podobnie myślącymi chrześcijanami świeckimi. W obydwu wspólnotach istniał dzienny plan zajęć uwzględniający czas na modlitwę, lekturę osobistą, zwłaszcza Pisma św. i dyskusję. Ponadto praktykowano okresowe milczenie oraz rady ewangeliczne ze szczególnym uwzględnieniem ubóstwa. Augustyn przywiązywał dużą wagę do formacji intelektualnej, której służyły wykłady, dysputy i lektura własna. Ośrodek dysponował znaczną na owe czasy biblioteką, zawierającą literaturę klasyczną i chrześcijańską, a także sukcesywnie pisane rozprawy samego Augustyna. Ponieważ we wspólnocie biskupa Hippony przebywali zarówno prezbiterzy, jak i duchowni niżsi, a nawet kandydaci do stanu duchownego, można w niej dopatrywać się pierwowzoru zarówno współczesnych seminariów duchownych, jak również obecnie protegowanej formacji permanentnej duchowieństwa diecezjalnego⁵

W pismach św. Cezarego z Arles znajdujemy potwierdzenie zawiązywania się w Galii na przełomie V i VI wieku wspólnot kapłańskich wokół biskupów. Istotnymi elementami życia wspólnoty prowadzonej przez św. Cezarego była wspólna modlitwa, czytania – zwłaszcza przy posiłkach – oraz dyskusja sprowadzająca się często do nauczania biskupiego. Wspólnota ta miała charakter formacyjny zarówno dla prezbiterów z otoczenia biskupa, jak również dla kandydatów do stanu duchownego⁶

⁴ J. M. R u c h. *Solidarność kapłańska. Wspólnota prezbiterów diecezjalnych*. Toronto 1982 s. 24.

⁵ J. Ś r u t w a. *Przygotowanie do kapłaństwa w Afryce Rzymskiej na podstawie pism św. Augustyna*. „Vox Patrum” 13-15:1993-1995 z. 24-29 s. 269-272.

⁶ A. Ż u r e k. *Formacja intelektualno-ascetyczna duchowieństwa w V-VI wieku w Galii na podstawie pism św. Cezarego z Arles*. „Vox Patrum” 13-15:1993-1995 z. 24-29 s. 179.

W VIII wieku na terenie Galii na skutek reformatorycznych działań św. Bonifacego dużego znaczenia nabrały środowiska kanoniczne. Biskup Metz, św. Chrodegang, ok. 750 roku opracował regułę życia wspólnego kleru, którą następnie zreformowano na synodzie w Akwizgranie w 817 roku. Kapłani żyjący według tej reguły przyjęli nazwę *k a n o n i k ó w r e g u l a r n y c h*. W XI wieku formowały się grupy duchowieństwa przy ważniejszych kościołach parafialnych, tzw. *pieve*. Oni dali początek nowej formie życia wspólnotowego kapłanów, przyjmując z biegiem czasu miano *k a n o n i k ó w ś w i e c k i c h*. W średniowieczu powstała ponadto grupa kanoników, żyjących według reguły akwizgrańskiej, ale zreformowanej w duchu reguły św. Augustyna. Tak powstał *k a n o n i c y r e g u l a r n i - r e f o r m o w a n i*⁷ W XV wieku na skutek wzrostu fundacji zrodziła się nowa forma życia wspólnego kleru diecezjalnego, a mianowicie prepozytury, czyli kolegia duchownych przy zwyczajnych kościołach parafialnych. Składały się one z prepozyta, którym był zwykle proboszcz, oraz kolegium wikarych zwanych mansjonariuszami. Kolegia, składające się z 4 do 10 osób, łączyło wspólne zamieszkanie i wspólne beneficjum⁸

Po Soborze Trydenckim znalazło się wielu inspiratorów zakładania wspólnot kapłańskich: św. Karol Boromeusz, św. Kajetan z Tiene, św. Jan Maria Zaccaria, św. Hieronim Emiliani, św. Filip Nereusz, św. Ignacy Loyola, św. Jan z Avila, św. Jan Eudes, św. Wincenty á Paulo, św. Franciszek Salezy. Św. Karol Boromeusz w swoim domu biskupim stworzył wspólnotę kapłanów żyjących według chrześcijańskiego regulaminu i odbywających wspólne ćwiczenia duchowe. Do tej wspólnoty należał między innymi Filip Nereusz. W 1611 roku kard. Pierre de Bérulle założył Oratorium Francuskie, a w 1671 roku René Lévêque Wspólnotę św. Klemensa w Nantes⁹ Na szczególne podkreślenie zasługuje dzieło ks. Bartłomieja Holzhausera (1613-1658), który w niemieckim mieście Ingolstadt opracował

⁷ R u c h, jw. s. 26-29. Z kanonicznych form życia wspólnego prezbiterów wzięty swój początek kapituły katedralne, których członkowie stanowili organ doradczy biskupa w zarządzaniu diecezją. W czasie wakansu stolicy biskupiej kapituły zarządzały biskupstwem. W myśl reformy gregoriańskiej (XI wiek) do nich należał również wybór nowego biskupa. Zob. tamże s. 30.

⁸ Tamże s. 31.

⁹ S. B a r e ł a. *Vita communis*. „Concilium. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1969 nr 1-5. Poznań-Warszawa 1970 s. 198-199.

regułę i założył stowarzyszenie dla kapłanów diecezjalnych żyjących wspólnie. Powstało wówczas wiele grup kapłańskich żyjących we wspólnocie dóbr i ze składaniem ślubów. Każda taka grupa podlegała swojemu przełożonemu i miejscowemu biskupowi. W 1680 roku stowarzyszenie zyskało aprobatę Innocentego XI. Dzieło B. Holzhausera upowszechniło się w Europie i przetrwało półtora wieku. W drugiej połowie XIX wieku zostało ono odnowione na terenie Francji dzięki staraniom księży J. P. L. Gauduela i W. E. Leberieura. Ono leży również u podstaw zatwierdzonej przez Leona XIII w 1880 roku Unii Apostolskiej Kleru Diecezjalnego¹⁰ Z różnych inicjatyw XX wieku warto wymienić założone w 1918 roku przez kard. Désiré Merciera w Belgii *Fraternité des Amis de Jésus*¹¹

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku wzajemnej komunikacji i więzi pomiędzy biskupem a duchowieństwem miały służyć kapituły katedralne (kan. 391; 423; 428; 1520) oraz zwoływany przynajmniej raz na dziesięć lat synod diecezjalny (kan. 356; 362). W okresie międzywojennym na terenie Polski dobrze rozwijały się bractwa i towarzystwa wzajemnej pomocy kapłańskiej. Przykładowo można tu wymienić utworzone w 1934 roku w diecezji poznańskiej *Societas Christi*. W 1947 roku ks. Mario Venturini powołał nowe zgromadzenie zakonne *Congregazione di Gesù Sacerdote* przeznaczone do pracy apostolskiej wśród duchowieństwa¹² Po Soborze Watykańskim II w ramach struktur diecezjalnych organizowano rekolekcje i dni skupienia dla księży oraz ustanawiano diecezjalnego duszpasterza księży. Posynodalna adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis* zwróciła uwagę na formację permanentną księży i nakazała biskupom diecezjalnym jej prowadzenie (nr 70-81). Pismem do wszystkich biskupów z dnia 7 kwietnia 1995 roku Kongregacja do spraw Duchowieństwa ustanowiła w uroczystość Najświętszego Serca Jezusa lub w innym dniu, bardziej odpowiadającym lokalnym wymaganiom i zwyczajom duszpasterskim, ogólnościatowy dzień modlitw o uświęcenie duchowieństwa¹³ Jan Paweł II poparł tę inicjatywę, wyrażając nadzieję, iż dzień ten będzie pomagał kapłanom upodabniać się coraz bardziej do Serca Dobrego Pasterza¹⁴

¹⁰ R u c h, jw. s. 36-38.

¹¹ B a r e ł a, jw. s. 199.

¹² Zob. P T e l c h. *Dall'intuizione di Padre Venturini un corale impegno di preghiera e di riflessione per sostenere l'apostolato sacerdotale*. OsRomI 1995 (23.06.) s. 6.

¹³ Tamże.

¹⁴ *List Ojca Świętego Jana Pawła II do kapłanów na Wielki Czwartek 1995 r.* OsRomPol 16:1995 nr 5 s. 10.

II. PODSTAWY TEOLOGICZNE DUSZPASTERSTWA PREZBITERÓW

Duszpasterstwo prezbiterów ma mocne podstawy w posoborowej eklezjologii oraz w odnowionej teologii kapłaństwa. Sobór Watykański II odzyskał istniejącą na początku, lecz zapomnianą w ostatnich wiekach, organiczną i wspólnotową wizję Kościoła. Przynajmniej od czasu Soboru Trydenckiego można było wyobrażać sobie Kościół jako „zespół świętych władz, danych pewnym ludziom, którzy je sprawują względem określonej klienteli i dla jej dobra”¹⁵ Aktualna samoświadomość Kościoła każe nam widzieć w nim przede wszystkim organiczną jedność osób, z których sam Bóg postanowił uczynić lud (KK 9). Dlatego przed rozpoznaniem posług wynikających z przyjęcia niektórych sakramentów, a także przed klasyfikacją różnorodnych charyzmatów, które uzdatniają do podejmowania „różnych dzieł lub funkcji mających na celu odnowę i dalszą rozbudowę Kościoła” (KK 12), trzeba widzieć najpierw jeden i jedyny Lud Boży. Ten lud, do którego powołani są przez Boga wszyscy ludzie, ma się rozszerzać w świecie i w historii, aby zgromadzić rozproszonych ludzi w jedno i tak wypełnić odwieczny zamiar Stworzyciela jednej ludzkiej natury (KK 13). A zatem Kościół jako całość ma jeden wielki cel do spełnienia – ma się stać „znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK 1). Dopiero w to ogólne powołanie Ludu Bożego wpisują się szczegółowe powołania, a w ramy konstytutywnego poświęcenia całego Ludu Bożego święcenia szczegółowe¹⁶

Wspólnotowa wizja Kościoła każe widzieć kapłana nie „ponad” lub „poza”, ale „pośród” Ludu Bożego. Doskonale rozumiał to św. Augustyn, który miał świadomość tego, że godność biskupia nie wyłącza go ze wspólnoty chrześcijańskiej. Chrzest jest fundamentalnym źródłem łaski dającej zbawienie nie tylko wiernym świeckim, lecz także kapłanom i biskupom¹⁷ Kapłaństwo sakramentalne nie może być inaczej pojęte jak wielki charyzmat Ducha Świętego, który nie jest jednak dany dla samego kapłana, lecz dla konkretnej wspólnoty Ludu Bożego (PDV 78). Dlatego tylko we wspólnocie

¹⁵ Y C o n g a r. *Moim braciom*. Tłum. A. Ziernicki. Kraków 1998 s. 186.

¹⁶ Tamże s. 187.

¹⁷ „Ilekróć mnie przeraża to, czym jestem dla was, pociechę daje mi to, czym jestem wraz z wami. Dla was bowiem jestem biskupem, wraz z wami jestem chrześcijaninem. Pierwsze to imię urzędu, drugie łaski, tamto niesie ze sobą niebezpieczeństwo, to zbawienie” *Serm.* 340. 1. PL 38 s.1483.

i dla wspólnoty kapłan jest przewodnikiem, szafarzem i sługą. A ponieważ kapłan sam przynależy do wspólnoty, przysługuje mu prawo do korzystania z posługi innych szafarzy, przez co ma dostęp do skarbów łask, które w Bogu mają swoje źródło, lecz spływają na ludzi dzięki pośrednictwu Kościoła. Kapłan nie może być jednak sam dla siebie pośrednikiem. Skoro spodobało się Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, lecz we wspólnocie ludu (KK 9), to nie ma powodu, by zbawienie kapłana miało się dokonać w inny sposób.

Źródłem wszelkiej jedności w Kościele i punktem odniesienia dla każdej wspólnoty eklezjalnej jest Trójca Przenajświętsza. Prezbiter wraz ze wszystkimi chrześcijanami wchodzi do wspólnoty Kościoła przez sakrament chrztu świętego. Ta pierwsza konsekracja jest źródłem powszechnego powołania do świętości. Toteż wraz z innymi ochrzczonymi kapłan musi nieustannie zabiegać o wzrost duchowy i pełną dojrzałość chrześcijańską¹⁸. W realizacji tego powołania nie tylko kapłan ma wspierać wiernych świeckich, lecz również oni mogą być podmiotem apostolskiego wsparcia dla kapłana. Wielu współczesnych chrześcijan świeckich osiąga tak wysoki stopień świętości osobistej, iż z powodzeniem może świadczyć autentyczną pomoc duchownym nie tylko w zakresie materialnym, lecz także duchowym. Świeccy mistrzowie życia duchowego są dziś źródłem inspiracji dla duchownych dzięki swoim publikacjom, mediom, a niekiedy przez bezpośrednie świadectwo wiary, modlitwy, nawrócenia, heroicznej miłości i nadzwyczajnej pracy apostolskiej. Zdarza się także, chociaż na razie bardzo rzadko, że świeccy podejmują praktykę pozasakramentalnego kierownictwa duchowego. Nie sposób też wykluczyć takiej sytuacji, iż kierownikiem duchowym dla kapłana stanie się osoba świecka. Matka Teresa z Kalkuty niejednokrotnie wygłaszała konferencje duchowe dla kapłanów i seminarzystów nie z powodu profesji zakonnej lub wyuczonej mądrości, lecz ze względu na wysoki stopień świętości osobistej. Kapłani mogą i powinni poszukiwać wzorców osobowych i budować się świętością osobistą wiernych świeckich.

Sakrament święceń wnosi w życie chrześcijanina nową ontologiczną jakość. Prezbiter jest na nowo poświęcony Bogu, by mieć pełny udział w Ojcowskim posłannictwie Jezusa¹⁹ i stać się żywym narzędziem Chrystusa – Wiecznego Kapłana (DK 12). Święcenia kapłańskie są źródłem „szczególnej więzi z papieżem, z kolegium biskupów, z własnym biskupem,

¹⁸ Zob. A. J. Nowak. *Dojrzałość chrześcijańska w życiu kapłańskim*. Lublin 1990.

¹⁹ J. Ratzinger. *O naturze kapłaństwa*. OsRomPol 11:1990 nr 9 s. 3-5.

z innymi prezbiterami oraz wiernymi świeckimi”²⁰ Konkretnie urząd biskupa jest związany z Kościołem powszechnym poprzez ścisłą więź z papieżem i kolegium biskupim, natomiast urząd prezbitera z Kościołem lokalnym poprzez więź z biskupem diecezjalnym i prezbiterium²¹ Celebracja eucharystyczna najpełniej ukazuje jedność kapłaństwa Chrystusowego w wielości pełniących święte posługi oraz przyczynia się do umocnienia sakramentalnego braterstwa pomiędzy prezbiterami²² Na mocy sakramentalnych święceń każdy kapłan jest włączony do konkretnego prezbiterium Kościoła lokalnego, w którym wraz z innymi kapłanami tworzy wspólnotę apostołskiej miłości, posługi i braterstwa (DK 8, PDV 17). Toteż wspólnota prezbiterium diecezjalnego staje się podstawowym miejscem uświęcania i ewangelizacji, a także braterskiej pomocy dla kapłana. Wydaje się, iż właśnie ta wspólnota, której widzialną głową jest biskup diecezjalny, jest uprzywilejowanym i pierwszorzędnym podmiotem duszpasterstwa prezbiterów.

Ważną podstawę duszpasterstwa prezbiterów stanowi posoborowa teologia kapłaństwa, w której mocno akcentuje się jego służebny charakter. Całe życie chrześcijańskie jest w swojej istocie służbą²³ Tym bardziej życia i działania prezbitera nie można inaczej pojmować jak tylko święte posługiwanie (KK 24). Chrystus jest źródłem łaski i pierwszorzędnym podmiotem jej działania w Kościele. Prezbiter jest tylko sługą Chrystusa-Sługi i jedynie w ścisłej z Nim łączności może być pośrednikiem zbawczego działania. Prezbiter nie jest jednak wykluczony spośród tych, którzy tego zbawczego pośrednictwa potrzebują. Przez przyjęcie święceń człowiek nie przestaje być ontologicznie grzesznikiem. Może oczywiście osiągnąć wysoki stopień doskonałości moralnej i osobistej pobożności. Niemniej źródłem duchowego rozwoju nie jest piastowany urząd, lecz aktualne życie chrześcijańskie. Ponieważ kapłaństwo jest służbą na rzecz wspólnoty, prezbiter nie może

²⁰ Kongregacja do spraw Duchowieństwa. *Dyrektoarium o postudze i życiu kapłanów*. Watykan 1994 nr 21.

²¹ Soborowe i posoborowe dokumenty Kościoła obydwu rodzaje więzi opisują za pomocą wyrażenia „communio hierarchica”, które jest pojęciem kompromisowym łączącym dwa porządki: „ordo” i „iurisdictio” Kompromis wykazuje pewną niespójność sakramentalnej eklezjologii „communio” i prawniczej eklezjologii jedności. Źródłem powyższej niespójności jest odmienna tradycja pierwszego i drugiego tysiąclecia chrześcijaństwa. Stąd pod adresem teologów zgłasza się postulat wypracowania zadowalającej syntezy eklezjologii wspólnoty. Zob. W K a s p e r. *Kościół jako wspólnota*. „Communio” 6:1986 nr 4 s. 36.

²² *Dyrektoarium o postudze i życiu kapłanów* nr 23.

²³ C o n g a r, jw. s. 202.

zgłaszać roszczenia wobec Boga i Kościoła, że zbawienie należy mu się tylko ze względu na sprawowaną funkcję. Dlatego istnieje realna potrzeba troski duszpasterskiej całego Kościoła o swoich kapłanów.

W duchowości księdza diecezjalnego podkreśla się dzisiaj misyjny charakter jego posługi. Kapłan „z ludzi brany, dla ludzi bywa ustanawiany w sprawach odnoszących się do Boga” (Hbr 5, 1). Kapłani jako współpracownicy stanu biskupiego mają udział w namaszczeniu i posłannictwie samych Apostołów (KK 28). Przez sakrament kapłaństwa „zostają naznaczeni szczególnym znamieniem i tak upodobniają się do Chrystusa Kapłana, aby mogli działać w zastępstwie Chrystusa Głowy” (DK 2). Kapłaństwo gwarantuje zatem przedłużenie w sensie czasowym i przestrzennym misji samego Jezusa. Posłannictwo kapłana ma charakter doczesno-egzystencjalny. Toteż musi on permanentnie ożywiać swoją wiarę, nadzieję i miłość, aby następnie innych prowadzić do pełni doskonałości chrześcijańskiej. Musi uważnie słuchać słowa Bożego we wspólnocie Kościoła, by następnie w jego imieniu i przestrzeni obwieszczać go innym. Musi on być mocno wrośnięty w prezbiterium, by był zdolny do dawania świadectwa jedności i braterstwa wobec ludu. Kapłan może spełnić oczekiwania posyłającego Mistrza tylko wtedy, gdy sam nie przestanie być uczniem we wspólnocie uczniów²⁴ Misyjny charakter posługi kapłańskiej jawi się przeto jako mocna podstawa do pastoralnej troski o prezbitera-duszpasterza.

III. PODMIOT DUSZPASTERSTWA PREZBITERÓW

Podmiotem duszpasterstwa kapłanów diecezjalnych jest cały Lud Boży. Oczywiście jest jednak, że odpowiedzialność za ten rodzaj działalności zbawczej jest zróżnicowana i zależy od miejsca zajmowanego w hierarchii Kościoła, pełnionej funkcji oraz otrzymanego charyzmatu. Do papieża odnoszą się w pierwszej kolejności słowa wypowiedziane przez Jezusa do Piotra: „utwierdzaj twoich braci” (Łk 22, 32). W słowach tych zawarte jest szczególne zalecenie duszpasterskie dla każdorazowego wikariusza Chrystusa na ziemi. Przedmiotem troski pastoralnej papieża są wszyscy chrześcijanie, ale w pierwszej kolejności biskupi i prezbiterzy. Jan Paweł II realizuje powyższe zadanie poprzez coroczne listy do kapłanów na Wielki Czwartek,

²⁴ B. H ä r i n g. *Seelsorge am Seelsorger*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie*. Bd. 4 s. 516.

katechezy, okazyjne orędzia i przemówienia na temat kapłaństwa, a także osobiste spotkania i koncelebracje Eucharystii. Przejawem tej troski był także Synod Biskupów z 1990 roku oraz inne zgromadzenia i inicjatywy podejmowane przy ścisłej współpracy z Kongregacją do spraw Duchowieństwa²⁵

Duszpasterstwo kapłanów, zwłaszcza tych zaangażowanych bezpośrednio w posługę duszpasterską, winno być prowadzone w każdej diecezji. Odpowiedzialnością za nie obarcza Kościół w pierwszym rzędzie biskupów diecezjalnych (DB 15-16; PDV 65; 70-81). Biskupi powinni zadbać o świętość swego kleru przede wszystkim dając im przykład osobistej świętości „przez miłość, pokorę i prostotę życia” (DB 15). Chociaż dla wszystkich diecezjan mają być prawdziwymi ojcami, to szczególną miłością winni otaczać kapłanów, mając ich za synów i przyjaciół. Dlatego powinni zatroszczyć się o ich stan duchowy, intelektualny i materialny, a słabym okazać czynne miłosierdzie (DB 16). W celu rozwoju duchowego prezbiterów z inspiracji biskupa powinny być organizowane dla nich rekolekcje, dni skupienia i spotkania modlitewne. Z kolei wymogom postępu intelektualnego mogą sprostać wykłady i sympozja organizowane w ramach formacji stałej kapłanów, za którą odpowiada biskup wraz ze swoim prezbiterium (PDV 79). Ponadto biskup może oddziaływać na prezbiterów przepowiadając słowo Boże w czasie Mszy św. koncelebrowanych oraz w bezpośrednich rozmowach.

Odpowiedzialność za duszpasterstwo kapłanów rozkłada się dalej koncentrycznie na prezbiterium diecezjalne i samego kapłana. Prezbiterium jest wspólnotą kapłanów konkretnego Kościoła lokalnego z jego widzialną głową – biskupem. Zasadą jedności tej wspólnoty nie jest więź natury socjologicznej, lecz sakramentalna, osobowa i nierozzerwalna więź z Chrystusem jedynym Kapłanem, wiążąca również wszystkich prezbiterów w jedną rodzinę i bratnią społeczność (PDV 74). Łaska sakramentu nakłada się na wszelkie inne więzy psychologiczne, emocjonalne, przyjacielskie i duchowe, ogarnia je i wywyższa. Ta braterska wspólnota kapłanów nikogo nie wyklucza, ale w duchu Ewangelii powinna być zawsze otwarta na tych, którzy najbardziej potrzebują pomocy i otuchy. We wspólnocie diecezjalnej kapłanów, obok biskupa i jego biskupów pomocniczych, znaczącą rolę w trosce o prezbiterów może odegrać ojciec duchowny kapłanów i inni bezpośredni współ-

²⁵ Chodzi tu głównie o ogłoszone za zgodą papieża przez Kongregację do spraw Duchowieństwa *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (Watykan 1994).

pracownicy biskupa, jak kanclerz kurii, oficjał lub dyrektor wydziału duszpasterskiego.

W przeszłości posługę wobec księży chętnie powierzano księżom zakonnym. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby również dzisiaj wspierali oni swoją obecnością i charyzmatami prezbiterium diecezjalne. „Dar życia zakonnego, włączony w rzeczywistość diecezji, jeśli towarzyszy mu szczerzy szacunek i słuszne uznanie dla odrębności każdego instytutu i każdej tradycji duchowej, poszerza horyzont chrześcijańskiego świadectwa i przyczynia się na różne sposoby do wzbogacenia kapłańskiej duchowości [...]” (PDV 74). Zgromadzenia księży zakonnych mogą i powinny stawać się ośrodkami kryształizacji wspólnoty księży wewnątrz diecezji, a prowadzone przez nich sanktuaria i domy rekolekcyjne ośrodkami duszpasterstwa duszpasterzy.

Podmiotem duszpasterstwa prezbiterów jest wreszcie cały Kościół z ludźmi świeckimi włącznie. Jako prototyp świeckiej pomocnicy duszpasterskiej jawi się św. Maria Magdalena, która pierwsza przyniosła Apostołom orędzie wielkanocne. Św. Paweł korzystał z posługi wielu pomocników świeckich w dziele ewangelizacji narodów. W historii Kościoła można wskazać liczne fakty potwierdzające tezę, iż święty, niezależnie od stanu i powołania, ma pewne duszpasterskie posłanie również do urzędowo ustanowionych duszpasterzy (św. Franciszek z Asyżu, św. Katarzyna ze Sieny). Wielu wschodnich anachoretów i pustelników, a w Rosji starców wykonywało charyzmatyczne duszpasterstwo także wobec prezbiterów²⁶

Duszpasterstwo kapłanów potrzebuje przede wszystkim ludzi charyzmatycznych, posłanych z misją posługiwania pastoralnego kapłanom. Jeśli Bóg udziela takich charyzmatów ludziom, to bez względu na ich powołanie i stan w Kościele, dary te nie mogą być zmarnowane. Duszpasterstwo prezbiterów wymaga także wiele miejsca dla swobodnych, oddolnych, świeżych inicjatyw. Niemniej wciąż istnieje potrzeba pewnego minimum form instytucjonalnych i organizacyjnych²⁷

IV FORMY DUSZPASTERSTWA KAPŁANÓW DIECEZJALNYCH

Do form konwencjonalnych duszpasterstwa kapłanów należy zaliczyć rekolekcje, dni skupienia i kapłańskie adoracje Najświętszego Sakramentu.

²⁶ H ä r i n g, jw. s. 519.

²⁷ Tamże s. 522.

Również działania diecezjalnego duszpasterza księży lub ojca duchownego księży należą do form utwierdzonych wielorakim doświadczeniem czasu. Powyższe tradycyjne formy pozostają w mocy, chociaż trzeba starać się o ich dostosowanie do aktualnych oczekiwań i wymagań²⁸ Tutaj należy też umieścić bractwa i stowarzyszenia kapłańskie, np. Unię Apostolską Kleru Diecezjalnego. Sobór, który poparł stowarzyszenia księży, równocześnie zalecił, by nie prowadziły one do izolacji i tworzenia niezależnych grup pośród duchowieństwa diecezjalnego, lecz by tym bardziej służyły budowaniu zjednoczonego wokół biskupa prezbiterium (DK 8). Natomiast nową formą życia apostolskiego księży są kleryckie instytuty świeckie, w których „kapłani należący do prezbiterium diecezjalnego [...] oddają się w sposób szczególny Chrystusowi poprzez praktykę rad ewangelicznych, zgodnie z określonym charyzmatem” (VC 10). Jest to forma jeszcze mało znana, ale wydaje się, iż w przyszłości może odegrać znaczącą rolę w rozwoju duszpasterstwa kapłanów diecezjalnych²⁹

Kościół otwarty na znaki czasu musi ciągle poszukiwać nowych form duszpasterstwa kapłanów. Pomocne mogą tu być instytuty pastoralne współpracujące z wzorcowymi parafiami, które podjęłyby się dalszego kształcenia księży przez wykłady i, co ważniejsze, przez odpowiednie

²⁸ B. Häring proponuje nową formę rekolekcji kapłańskich, określając je mianem rekolekcji pastoralnych. W jego założeniu mają się one odbywać równocześnie w wielu miejscowościach jako forma przygotowania do misji regionalnych. Duszpasterze z poszczególnych ośrodków zbierają się razem, aby na większym obszarze razem pracować według wspólnego planu duszpasterskiego. Solidarność na polu duszpasterskim idzie tu w parze z solidarnością, która wypływa ze wspólnego słuchania słowa Bożego, wspólnego pytania o znaki czasu, która następnie pozwala wspólnie wzrastać w modlitwie oraz braterskiej i pasterskiej miłości. W pierwszym dniu, trwających 5-6 dni rekolekcji, podany zostaje duchowy temat, który najpierw rozważa się w milczeniu, by w następnych dniach przejść z rozmyślania w otwarty dialog koncentrujący się bardziej na problemach teologicznych i duszpasterskich. Wspólnie przeżywany sakrament pokuty i w miarę możliwości koncelebra finalizują te osobiste i zarazem wspólnotowe przemyślenia i doświadczenia. Tamże s. 523.

²⁹ Za prekursora kleryckich instytutów świeckich uważa się P. J. Cloriviere (1735-1820), który założył we Francji wspólnotę kapłanów pod nazwą *Stowarzyszenie Serca Jezusa*. Jej celem było głębsze przeżywanie konsekracji kapłańskiej przez praktykę rad ewangelicznych i wzajemna pomoc w pracy duszpasterskiej, w warunkach prześladowań Kościoła podczas rewolucji francuskiej. M. Chmielewski. *Instytuty świeckie*. W: *Vita consecrata. Adhortacja. Tekst i komentarze*. Red. A. J. Nowak. Lublin 1999 s. 423-427; Zob. *Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie „Provida Mater Magistra” Wypowiedzi Kościoła. Materiały z Sympozjum*. Red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka. Lublin 1997.

ćwiczenia (DFK 22). Posynodalna adhortacja apostolska wymienia: liturgiczne spotkania biskupa z jego prezbiterium, spotkania poświęcone duchowości kapłańskiej oraz spotkania poświęcone studiom i wspólnej refleksji (PDV 80). Współcześnie zwraca się uwagę na różne formy życia wspólnotowego księży, a zwłaszcza wspólne zamieszkiwanie, wspólny stół, częste i regularne spotkania (DK 7). Ksiądz R. Kamiński podaje następującą typologię parafialnych wspólnot kapłańskich: okresowe spotkania kapłańskie, zwykłą wspólnotę pracy, wspólnotę pracy i życia, wspólnotę pracy współodpowiedzialnej oraz wspólnotę pracy i pomocy wzajemnej³⁰ Wspólnota braterska broni kapłanów przed niebezpieczeństwami wyływającymi z poczucia samotności oraz zapewnia odpowiednią pomoc w życiu duchowym i posłudze duszpasterskiej³¹

Obok spotkań kapłańskich w parafii trzeba organizować spotkania dekanalne, diecezjalne i ponaddiecezjalne. Duszpasterski priorytet odnowy Kościoła, podkreślany w czasie obrad Soboru Watykańskiego II i znajdujący szeroki oddźwięk w wielu dokumentach soborowych i posoborowych, spowodował, że odnowione prawo kanoniczne, mówiąc o roli dekanatu i obowiązkach dziekanów, na pierwszym miejscu wylicza „popieranie i koordynowanie w ramach dekanatu wspólnej działalności pasterskiej” (kan. 555 § 1). Dziekan jest duszpasterzem nie tylko w swojej parafii, lecz także koordynatorem duszpasterstwa w podległym mu dekanacie³² Instrukcja Kongre-

³⁰ R. K a m i ń s k i. *Wspólnotowość życia prezbiterium parafialnego*. W: *Powołanie człowieka. W służbie Ludowi Bożemu*. Red. B. Bejze. Poznań–Warszawa 1983 s. 678-688.

³¹ Wzajemną pomoc księży stawiało sobie za cel założone na początku XX wieku przez ks. K. Dębińskiego *Koło samokształcenia się księży*. Regulamin Koła stanowił, że co dwa tygodnie zbierano się u jednego ze stowarzyszonych kapłanów. Na spotkaniu jeden z członków Koła wygłaszał referat, po czym następowała dyskusja, a po niej były prowadzone rozmowy na tematy duszpasterskie. Ponadto regulamin zastrzegał, że na zebraniach nie należy krytykować hierarchii kościelnej, współpraci w kapłaństwie, a także grać w karty, pić alkohol czy podawać wystawnych kolacji. Spotkanie miało trwać ok. 3 godziny i mieć charakter otwarty. Jego zaś celem było wzajemne kształcenie się księży, poszukiwanie skutecznych metod duszpasterskich, umocnienie duchowe i wzajemne zespolenie kapłanów. Zob. R. K a m i ń s k i. *Praktyczne problemy duszpasterzy w twórczości pastoralnej ks. K. Dębińskiego*. „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 46:1977 nr 2 s. 56-59.

³² Motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* (6 VIII 1966) wprowadzające w życie uchwały dekretu soborowego *Christus Dominus* stwierdza, że na dziekanów „należy wybierać kapłanów wyróżniających się wiedzą i gorliwością apostolską, którzy wyposażeni przez biskupa w odpowiednie uprawnienia, mogą właściwie popierać i kierować wspólną działalnością duszpasterską na powierzonym sobie terytorium” (nr 19 § 1). Zob. *Polskie prawodawstwo kościelne*. Red. E. Szafranski. T. 1 z. 1. Warszawa 1967 s. 79.

gacji Biskupów *Ecclesiae Imago* (22 II 1973) dziekanowi przypisuje między innymi „obowiązek troski apostolskiej o rozwój lokalnego prezbiterium” (nr 187).

Troska dziekana o wszystkich duchownych dekanatu nie polega na zwykłej obserwacji i dokonywaniu oceny, ale zakłada postawę gotowości do wspomagania tych, którzy służą wzrostowi życia religijnego w dekanacie. Dziekan złączony z kapłanami swego dekanatu tą samą miłością Kościoła i tym samym posłannictwem powinien być ich doradcą i pomocnikiem w realizacji zadań pośrednictwa zbawczego Kościoła. Własnym przykładem winien ukazywać, jaka powinna być postawa kapłana i jak należy wypełniać swoje obowiązki. Stawia to dziekanowi określone wymagania moralne. Aby mógł on dobrze wypełnić swoje zadania, musi być kapłanem o głębokim życiu religijnym, który swoje obowiązki w dekanacie traktuje jako posługę wobec Ludu Bożego.

Troską dziekana powinno być budowanie wspólnoty kapłańskiej w dekanacie. Musi to czynić dziekan w przekonaniu, że „żaden prezbiter nie może oddzielnie i jako jednostka wystarczająco wypełnić swej misji, lecz tylko wspólnymi siłami z innymi prezbiterami pod przewodnictwem tych, którzy stoją na czele Kościoła” (DK 7). To budowanie wspólnoty musi mieć naturalne podłoże w atmosferze przyjaźni w dekanalnym zespole kapłańskim. Zespół, składający się z ludzi darzących się wzajemnie zaufaniem, sympatią i szacunkiem, ma dopiero szansę odnosić sukcesy pastoralne. Dobra atmosfera i przyjaźń w zespole są warunkiem efektywnego funkcjonowania dekanatu. Dziekan powinien troszczyć się i stwarzać dobre warunki do budowania atmosfery przyjaźni i zaufania, jak również zapobiegać przyczynom nieporozumień. Wobec kapłanów dekanatu powinien on być przyjacielem i pomocnikiem w realizacji zbawczego posłannictwa, a nie tylko oficjalnym reprezentantem władzy diecezjalnej. Swoje obowiązki powinien traktować jako posługę, a nie jako administrowanie.

Obowiązkiem dziekana jest zwoływanie kongregacji dekanalnych oraz wizytowanie parafii swojego dekanatu w sposób określony przez biskupa diecezjalnego (kan. 555 § 4). Celem zwoływanych kongregacji dekanalnych i wizytacji parafii powinno być doskonalenie duszpasterstwa realizowanego w parafiach na terenie dekanatu. Sposób prowadzenia kongregacji i wizytacji parafii powinien odpowiadać stylowi pracy duszpasterskiej w dekanacie i przyczyniać się do budzenia wciąż nowych inicjatyw członków zespołu duszpasterskiego dekanatu. Dziekan może stawiać pytania, wskazywać problemy i wyzwania pastoralne, ale nie powinien udzielać gotowych odpowie-

dzi. Celem tej metody jest uaktywnianie współpracowników i stwarzanie klimatu pozwalającego na rozwój ich uzdolnień, a szczególnie miłości pasterskiej, aby nic nie utracić z tego, co służy rozwojowi duszpasterstwa i jego adekwatności do wyzwań obecnych czasów³³

Naturalnym miejscem budowania jedności i braterstwa kapłanów jest diecezja. Budowanie wspólnoty kapłańskiej w diecezji powinno opierać się na wskazanej przez Sobór Watykański II postawie nadprzyrodzonej. „Na mocy wspólnych wszystkim święceń kapłańskich i posłannictwa wszyscy kapłani złączeni są wzajemnie węzłem głębokiego braterstwa, które przejawiać się winno spontanicznie i ochoczo we wzajemnej pomocy zarówno duchowej, jak i materialnej, pasterskiej, jak i osobistej, w zgromadzeniach i we wspólnocie życia, pracy i miłości” (KK 28). Pogłębianie wspólnoty kapłańskiej opartej na braterstwie sakramentalnym i miłości pastoralnej powinno być celem spotkań kapłańskich w ramach diecezji.

Zalecanymi przez Sobór formami spotkań kapłańskich w diecezji są zebrania Rad Kapłańskich. Rada Kapłańska w swej obecnej formie jest instytucją nową, wprowadzoną przez Sobór Watykański II, a ostatecznie określoną w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II³⁴ Rada Kapłańska, reprezentująca prezbiterium diecezjalne, jest organem doradczym biskupa diecezjalnego, wspomagającym tegoż biskupa w zarządzaniu diecezją zgodnie z przepisami prawa, tak by dobro pasterskie powierzonej mu części ludu Bożego jak najbardziej się powiększało (kan. 395 § 1)³⁵

Ponieważ Rada Kapłańska reprezentuje całe prezbiterium Kościoła lokalnego, może podejmować wszelkie sprawy mające na celu tak dobro samych kapłanów, jak również całej wspólnoty Kościoła. Dlatego nie tylko kierowanie diecezją, ale również wszelkie sprawy związane z uświęcaniem i nauczaniem w diecezji powinny być przez nią rozważane. Rada powinna stać się platformą postulowanego dziś dialogu wewnątrzkościelnego. Członkowie rady, biorąc pod uwagę wciąż zmieniające się uwarunkowania, winni chętnie zgłaszać biskupowi nowe trudności, możliwości, pomysły oraz innowacje duszpasterskie³⁶

³³ E. P r z e k o p. *Dekanalna konferencja*. EK. T. 3. Lublin 1989 kol. 1112-1114.

³⁴ E. S z t a f r o w s k i. *Geneza i zadania Rady Kapłańskiej*. „Studia Sandomierskie” 1985-1989. T. 5. s. 31.

³⁵ T P a w l u k. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*. T. 2. Olsztyn 1986 s. 236.

³⁶ III Synod Biskupów w dokumencie *Kapłaństwo służebne* (1971) tak mówi na ten temat: „W czasach, w których różnicowanie się posługi w Kościele wzmaga się z dnia na

Jak się wydaje, osiągnięcie założonych celów działania Rady Kapłańskiej nie jest bynajmniej łatwe. Stąd słusznie podkreśla się, że wspólne studium, na którym komunikuje się opinie i stwierdzenia odnośnie do pewnych problemów, rozważa tematy i zgłasza wnioski, wymaga od obydwu stron odpowiedzialnego nastawienia wewnętrznego oraz ducha pokory i cierpliwości. Po wykonaniu zaś wspólnego dzieła ostateczna decyzja należy do biskupa, który jest osobiście odpowiedzialny za część powierzonych sobie Ludu Bożego.

Spotkania pastoralne prezbiterów mogą niekiedy mieć charakter ponad-diecezjalny. Chodzi o krajowe i międzynarodowe pielgrzymki i kongresy oraz wykłady dla duchowieństwa organizowane cyklicznie na niektórych wyższych uczelniach naszego kraju (np. KUL, PWT we Wrocławiu). Coraz częściej spotyka się propozycje różnych form dokształcania księży w postaci kursów pastoralnych, treningów psychologicznych albo szkół kierownictwa duchowego. Te nowe formy spotkań formacyjnych, jeżeli tylko prowadzone są na odpowiednio wysokim poziomie, należy popierać i rozwijać, gdyż stanowią adekwatną do współczesnych potrzeb pomoc, zwłaszcza dla młodszego pokolenia duszpasterzy.

V PERSPEKTYWY ROZWOJU DUSZPASTERSTWA PREZBITERÓW

Obecnie duszpasterstwo księży diecezjalnych znajduje się kryzysie³⁷ Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w błędnym pojmowaniu kapłaństwa służebnego i duchowości w ogóle oraz w przekonaniu, że kapłan nie potrzebuje niczyjej pomocy do zbawienia. Wprawdzie Sobór orzeka, iż prezbiterzy udoskonalają się przez same codzienne święte czynności (DK 12), lecz to nie oznacza jeszcze, że ich uświęcenie dokonuje się samorzutnie, mimowolnie, bez ich czynnego zaangażowania. Z kolei mocne akcentowanie odrębności czy nawet wyższości kapłaństwa służebnego nad kapłaństwem powszechnym spowodowało u wielu prezbiterów wrażenie, że

dzień, Rada Kapłańska jest instytucją, w której księża uznają, iż uzupełniają się nawzajem w służbie jedynej misji Kościoła. Do Rady Kapłańskiej należy m. in. szukać wyraźnych i jasno określonych celów działania, proponować priorytety, wskazywać metody, popierać to wszystko, co Duch Święty zwykł wzbudzać poprzez jednostki i grupy, sprzyjać rozwojowi życia wewnętrznego. Dzięki temu łatwiej będzie osiągnąć konieczną jedność” Cyt. za: S z t a f r o w s k i, jw. s. 41.

³⁷ M ü h l e n b r o c k, jw. s. 497.

są poza albo raczej ponad zwykłym ludem chrześcijańskim. Nieślusne jest również oddzielanie duchowości od całokształtu życia chrześcijańskiego, co daje się zauważyć przynajmniej od czasów oświecenia.

Można wskazać dwie podstawowe orientacje, które winny być uwzględnione w organizacji duszpasterstwa kapłanów diecezjalnych dzisiaj:

a) Duszpasterstwo kapłanów musi być budowane na pogłębionym pojęciu duchowości kapłańskiej. Od Soboru Watykańskiego II w nauczaniu Kościoła mocno akcentuje się wymiar duszpasterski duchowości księdza diecezjalnego. Toteż duszpasterstwo prezbiterów powinno pomagać księdzu w wypełnianiu jego posługi duszpasterskiej. Temu celowi winno być podporządkowane permanentne kształcenie teologiczne oraz ćwiczenia duchowe. Ponieważ duchowość obejmuje całą egzystencję ludzką, duszpasterstwo kapłanów musi zajmować się również pielęgnacją, rozwojem, a czasem także uzdrawianiem wartości naturalnych i humanistycznych.

b) Duszpasterstwo kapłanów musi uwzględniać wypracowane na Soborze Watykańskim II i zaktualizowane w nowszym Magisterium Kościoła pojęcie urzędu kapłańskiego. Posługiwanie kapłańskie nie wyłącza człowieka z Ludu Bożego i nie zwalnia go z ogólnych uwarunkowań wiary. Kapłan jest zarówno dawcą, jak i biorcą zbawczych dóbr Kościoła. Zobowiązany do szczególnego świadectwa wiary, sam potrzebuje pomocy w wierze. Obecnie przesunął się punkt ciężkości w pojmowaniu urzędu kapłańskiego z pojęcia *sacerdos* na pojęcie *presbiteros*. Kapłana postrzega się dzisiaj w pierwszej linii nie jako sługę kultu, ale jako apostoła, pasterza, głosiciela słowa Bożego i przewodniczącego wspólnoty³⁸ Ostatnio zwrócono także uwagę na wymiar kolegialny kapłaństwa. Kapłana uważa się za członka kolegium diecezjalnego, zobowiązanego do współpracy w ramach swojej diecezji. Toteż w duszpasterstwie kapłanów należy zwrócić uwagę na formy życia społecznego i popierać takie cnoty, jak: zdolność kontaktu, rozmowność, empatia, partnerstwo, umiejętność prowadzenia dialogu. Należy też popierać kształcenie grupowe i rozwijać wspólnotowe formy życia duchowego.

³⁸ Tamże s. 498.

THE PASTORATE OF PRESBYTERS FORMS AND DIRECTIONS OF ITS DEVELOPMENT

S u m m a r y

Many presbyters claim that the priest makes himself sacred by engaging in his everyday pastoral activities, and especially by officiating "sacred services" Hence many of them do not consider it necessary to carry on a special kind of pastorate giving aid to them. A deep crisis considering the priest's identity and the role he should play in the contemporary Church and in the world, often involving also his spiritual-moral condition, which was revealed in the West after the Council, also occurs in the Church in Poland. This situation cannot be treated as a reason to despair but it makes one conclude that also the priest is not fully self-sufficient in his way to salvation and he needs a pastorate that would be adequate to his position in the Church and in the society. It is not just the many-sided permanent formation that is meant here, but it is a pastorate in the full sense of the word.

Pastorate of presbyters may be defined as a particular form of category or group pastorate carried out by the Church in order to sanctify and redeem diocesan priests. It has its theological foundation in the fact that priests belong to God's People. Within the range of its tasks it deals with priests as people, as Christians and as ones engaged in pastoral work. It strives after securing aid for the priest not only in his personal sanctification but also in accomplishing his mission in the world. It also aims at building a fraternal community of priests – a presbytery – around the diocesan bishop. The subject of the pastoral work aimed at priests is the whole Church, and the greatest responsibility for it must be assumed by the diocesan bishop.

The article first shows the historical development of the Church's concern for presbyters. Next it presents the theological foundations of the diocesan priests pastorate. They follow first of all from contemporary ecclesiology and from the post-Council theology of priesthood. Then the subject and object of the Church's redeeming activity are described. Finally, the article presents various suggestions concerning the forms and means of pastoral care for priests as well as its present state and perspectives for its development.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: prezbiterzy, duszpasterstwo.

Key words: presbyters, pastorate.